

Η Απλότητα του Θεού κατά τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά - 1ο Μέρος

[Ορθοδοξία](#) / [Θεολογία](#)

[Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.](#)

Πρωταρχικό γνώρισμα του Θεού είναι η απλότητα. Αν ο Θεός δεν είναι απλός αλλά σύνθετος εκ διαφόρων μερών, τότε τα μέρη αυτά πρέπει να προηγούνται του Θεού. Ένας τέτοιος όμως Θεός δεν είναι αίτιος και δημιουργός των πάντων δεν είναι πραγματικός Θεός, αρχή των πάντων. Ως αρχή των πάντων ο Θεός δεν πρέπει να είναι σύνθετος αλλά απλός. Επιπλέον δεν είναι μόνο απλός, αλλά «και των απλουμένων απλότης και των ενιζομένων ενότης»[i]. Έτσι, χωρίς να εξέρχεται ποτέ από την αμερή απλότητά του, είναι όλος παρών «αμερώς τε και αμερίστως» σε όλα και στο καθένα από τα όντα»[ii]. Ο Θεός, λέει ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, δεν είναι κάποιο μεγάλο σώμα, που αδυνατεί εξαιτίας του με-γέθους του να χωρέσει σε μικρό χώρο, αλλά είναι ασώματος. Γι' αυτό «και πανταχού δύναται είναι και υπέρ το παν και εν ενί». Και αν φέρει κάποιος στον νου του το μικρότερο πράγμα, και σε αυτό μπορεί όλος να χωρέσει[iii].

Ο άνθρωπος δεν είναι απλός αλλά σύνθετος. Και αυτό δεν οφείλεται πρωτίστως στο ότι αποτελείται από σώμα και ψυχή ή έχει πολλά στοιχεία και όργανα, αλλά στο ότι έχει πολλές ανάγκες, είναι «προσδεής». Η ύπαρξη και συντήρησή του έχει ανάγκες από πολλά πράγματα που βρίσκονται έξω από τον εαυτό του. Γι' αυτό άλλωστε χρειάζεται και πολλές αισθήσεις, ώστε να έρθει σε επαφή με τα πράγματα αυτά, να τα γνωρίσει, να τα προσλάβει και να ωφεληθεί από αυτά.

Αλλά και ο Θεός δεν είναι απλός και ασύνθετος ως κάποια αδιαφοροποίητη ουσία ή ως «καθαρά ενέργεια», όπως τον εξέλαβε ο Αριστοτέλης και ως ένα βαθμό η σχολαστική θεολογία. Η φιλοσοφική αυτή έννοια της απλότητας είναι ξένη προς την βιβλική και την πατερική παράδοση. Ο Θεός είναι απλός, επειδή είναι «απροσδεής», επειδή δηλαδή διαθέτει τα πάντα και δεν έχει καμία ανάγκη συμπλήρωσεως ή προσλήψεως. Άλλωστε και το αρχικό γράμμα της λέξεως «απλός» είναι αθροιστικό και όχι στερητικό. Έτσι βλέπουμε και στην Καινή Διαθήκη ότι απλός είναι ο ακέραιος, ο γενναιόδωρος, σε αντίθεση προς τον πονηρό ή τον δίψυχο[ιν].

Ο Θεός είναι απλός, μολοντί είναι Τρισυπόστατος. Είναι απλός, μολοντί διακρίνεται σε ουσία και ενέργεια. Είναι απλός, μολοντί είναι ταυτόχρονα

προσιτός και απρόσιτος. Θα μπορούσε μάλιστα να λεχθεί ότι ο Θεός είναι απλός, επειδή είναι Τρισυπόστατος και επειδή διακρίνεται σε ουσία και ενέργεια: «Εν ουσία γαρ και ενεργεία εις εστι Θεός· ο Πατήρ και ο Υιός και το Πνεύμα το άγιον»[v]. Είναι ακόμα απλός, επειδή μπορεί να είναι ταυτόχρονα προσιτός και απρόσιτος: «Ο Θεός και πληθύνεται μένων εις και μερίζεται μένων αμερής, και μετέχεται ποικίλως άτμητος των πάντων και της εαυτού ενότητος εχόμενος ανεκφοιτήτως καθ' υπερούσιον δύναμιν»[vi].

Σε τελική ανάλυση ο Θεός είναι απλός, επειδή είναι παντοδύναμος, απαθής και απροσδεής. Τα πιο πολυδύναμα, παρατηρεί ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, είναι και πιο απλά, και το παντοδύναμο είναι το απλούστατο[vii]. Δεν έχει ανάγκη να αυξηθεί ή να ελαττωθεί ή να προσλάβει κάτι που το στερείται. Ο Θεός, γράφει ο ίδιος, «μόνος όντως απλούς εστιν υπερφυώς, ου μείωσιν, ουκ αύξησιν, ουκ απόθεσιν, ου πρόσληψιν όλως υπομένων. Ούτω παντοδύναμος υπάρχων απλούστατος εστιν απάντων»[viii]. Και ο όσιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος γράφει: «Ο Θεός η των όλων αιτία εις εστι· το δε έν τούτο φως και ζωή εστι, πνεύμα και λόγος, στόμα και ρήμα...». Και ο άνθρωπος έχει μία αίσθηση σε μία ψυχή και νου και λόγο, έστω και αν αυτή χωρίζεται για τις φυσικές ανάγκες του σε πέντε[ix]. Όλες αυτές οι αισθήσεις συγκλίνουν και καταλήγουν στον νου που τις ηγεμονεύει· «νους ορά και νους ακούει».

Ο Θεός είναι φως. «Ο Πατήρ φως εστιν, ο Υιός φως εστι, το Πνεύμα το άγιον φως· έν ταύτα φως απλούν, ασύνθετον, άχρονον, συναΐδιον, ομότιμον και ομόδοξον», παρατηρεί ο όσιος Συμεών[x]. Και ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς γράφει ότι το θείο αυτό φως δεν είναι μόνο αμέριστο στα μεριστά, αλλά και ενοποιός και θεοποιός δύναμη. Και ως τέτοια δύναμη ενώνει και ανυψώνει αυτούς που μετέχουν, ανάλογα πάντοτε με την δεκτικότητα τους, προς την ενότητα και θεοποιό απλότητα του Πατρός[xi]. Χωρίς να παύει η ουσία του Θεού να παραμένει αμέθεκτη και απλή, παρατηρεί ο Παλαμάς, οι ενέργειές του μετέχονται από τα κτίσματα. Και ενώ αυτά που μετέχουν είναι κτιστά και έχουν κά-ποια αρχή, οι μετεχόμενες θείες ενέργειες είναι πολυποίκιλες, άκτιστες και αΐδιες, «συνημμένοι αιδίως τω εξ αιδίου παντοδυνάμω και αυτοτελεί Θεώ και Δεσπότη του παντός»[xii]. Άλλωστε βλέπουμε ότι και στην φύση το απλό λευκό φως περιέχει όλα τα χρώματα.

Ενώ η απλότητα συνδέεται με την παντοδυναμία και την πληρότητα, η σύνθεση προκύπτει από την αδυναμία και την ένδεια. Όταν κάτι δεν μπορεί να υπάρχει και να διατηρείται αυτοτελώς, καταφεύγει αναγκαστικά στην σύνθεση. Ο άγιος Παλαμάς γράφει: «Εκ γαρ του μη δύνασθαι καθ' εαυτό τι των γενητών μονοειδώς και αμιγώς παντάπασιν είναι τε και υφεστάναι, της προς έτερον εξ ανάγκης δείται συμπλοκής, διό καν τη γενέσει σύνθετον ευθύς απετελέσθη»[xiii]. Ο Θεός υπάρχει ως Ων καθεαυτόν και διαθέτει τα πάντα, χωρίς να έχει ή να μετέχει. Τα κτιστά δεν

υπάρχουν ως όντα καθαυτά, αλλά ως μετέχοντα και ως κατέχοντα. Στον Θεό το έχειν ανήκει στο είναι. Στα κτιστά το είναι χρειάζεται το έχειν.

[Συνεχίζεται]

[i] Διονυσίου Αρεοπαγίτου, Περί θείων ονομάτων 1,3,PG 3,589C.

[ii] Μαξίμου Ομολογητού, Περί αποριών,PG 91, 1257B.

[iii] Γρηγ.Παλαμά, Διάλεξις προς Χιόνας 12, έκδ. Π. Χρήστου, Γρηγορίου Παλαμά, Συγγράμματα, τ. 4, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 159.

[iv] Βλ. Ματθ. 6,22-23. Ιακ.1, 5-8.

[v] Γρηγ.Παλαμά, Διάλογος Ορθοδόξου μετά Βαρλααμίτου 37, έκδ. Π. Χρήστου, Γρηγορίου Παλαμά, Συγγράμματα, τ. 2, Θεσσαλονίκη 1966, σ.200. Πρβλ. και παράγρ.50, σ. 212.

[vi] Γρηγ. Παλαμά, Περί θείας και θεοποιού μεθέξεως 23,ό.π.,σ.157.

[vii] Διάλογος Ορθοδόξου μετά Βαρλααμίτου 53 ό.π.,σ.215.

[viii] Διάλογος Ορθοδόξου μετά Βαρλααμίτου 54,ό.π.,σ.216.

[ix] Συμεών Νέου Θεολόγου, Ηθικός λόγος 3,7.

[x] Συμεών Νέου Θεολόγου, Θεολογικός 3,141-143. SC 122. 184.

[xi] Περί θείας και θεοποιού μεθέξεως 6. ό.π., σ. 141-142

[xii] Περί θείων ενεργειών 40-41, ό.π., σ. 125-126.

[xiii]Διάλογος Ορθοδόξου μετά Βαρλααμίτου 53 ό.π.,σ.215.

<http://bit.ly/RegzYx>